

Нов модел за управление на рискове при застраховането на земеделски култури

Галина Стоянова*

Застрахователният пазар в България е регламентиран, съгласно Европейските директиви и е силно регулиран. По данни предоставени от застрахователите в Комисията за финансов надзор¹ към края на 2024г. на него работят 26 общозастрахователни и 10 животнозастрахователни дружества, 342 лицензирани застрахователни брокери, които предлагат разнообразни видове застраховане, разпределени в два основни дяла – Животнозастраховане и Общо застраховане. Застраховането на земеделските култури, като част от Общото застраховане се осъществява въз основа на изискванията на Кодекса за застраховането² и Общите застрахователни условия за вида застраховане във всяко застрахователно дружество.

Застрахователните дружества предлагат застраховане на земеделски култури - полско и оранжерийно производство. Застраховат се зърнено-житни култури - пшеница, ечемик, тритикале, също така зимна маслодайна рапица, царевица, слънчоглед, лозови и овощни насаждения, зеленчукови, както и етерично-маслени култури. Застраховат се едногодишни култури, ягоди, малини, розови градини, лозя, парници и други. Земеделските производители могат да получат застрахователна защита чрез покритие на вреди, причинени от градушка, буря, проливен дъжд, пожар, наводнение, както и по-специфични рискове при есенните култури като измръзване/изтегляне и осланяване при овощни и лозя. Застрахова се реколтата на база вложените средства за агротехнически

мероприятия, като почвени обработки, торене и други за производство на културата от един декар. Тези застраховки са сезонни и се сключват, съобразявайки се с вегетацията и периодите на отглеждане на различните видове култури.

Около 20% от обработваемите площи в България се застраховат. В сравнение със страните от Европейския съюз в нашата страна се наблюдава изоставане в сключването на този вид застраховки. В редица европейски държави застраховането на площи със земеделски култури е задължително. У нас застраховането на земеделските култури е **доброволно застраховане**.

Изборът на застраховател от страна на земеделските производители, е важно решение. За него той трябва да бъде подготвен. Какво трябва да знае и/или направи земеделския производител, за да има правилно отношение към застраховката на земеделските култури и покритията, които тя предоставя.

На първо място за сключването на застраховка за земеделските култури се изисква земеделския производител да се запознае в детайли с Общите застрахователни условия по застраховката в избраното застрахователно дружество. Съществена е информираността му за покритите застрахователни рискове и обвързани ли са с конкретни периоди на покритие, както и има ли самоучастие по застрахователния договор и неговия размер.

Разумният избор на **застрахователна премия**, която трябва да бъде в необходимия и достатъчен размер, за да осигури пълно застрахователно покритие, е една от най-трудните задачи, които решава застрахователят земеделския производител. Тя е в пряка зависимост от вида на земеделската култура и застрахователната сума на декар, размерът на площите, рисковия клас за района, където се отглежда културата и избраните застрахователни рискове. Малкият размер застрахователна премия, определя ограничено застрахователно покритие. Застрахователната

* Доц. д-р Галина Стоянова
Бургаски свободен университет

¹ <https://www.fsc.bg/>

² <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136717797>

вноска се изчислява, съобразно застрахователната тарифа на застрахователя и се изплаща наведнъж при сключване на застраховката или може да се разсрочи.

Застрахователната сума по застраховката на земеделските култури се определя съгласно пазарните цени на земеделските продукти. Тя се договаря между страните и е съобразена с производствените възможности на района за отглеждане на земеделските култури. Застрахователната сума на декар трябва да отговаря на очаквания доход от културата и не може да надвишава действителната стойност на реколтата. Застрахователите могат да работят с лимитирани застрахователни суми, както и да прилагат франшизи.

Основните покрити застрахователни рискове при застраховането на земеделските култури са:

- *Градушка* - покриват се количествени щети, вследствие на прякото действие от ударите на градовите зърна, изразяващи се в пречупване, оронване и други.

- *Буря* – застрахователите покриват количествени щети (изкореняване, пречупване, разкъсване, откъсване или оронване), както и прякото действие на пясъка и други частици които вятърът носи, отвяване и засипване (затрупване) на растения и плодове и измръзване на реколтата в остъклени оранжерии и парници с отопление, поради нахлуването на студен въздух при счупване на стъкла.

- *Проливен дъжд* – интензивен валеж в голямо количество за кратко време с внезапно начало и край, като се покриват количествени щети от прякото действие на дъждовните капки, както и в резултат на изравяне, извличане, затрупване и затлачване от стичащите се водни маси.

- *Пожар* – покриват се количествени щети от изгаряне (обгаряне и овъгляване), опушване и замърсяване, включително щетите причинени от предприетите мерки за ограничаване и гасене на пожара – отпъкване, изронване и унищожаване на растения и плодове.

- *Осланяване* - покриват се

количествените щети от измръзване причинени от късни пролетни мразове, настъпили след 00:00 часа на 20 април или ранни есенни мразове, настъпили преди 24:00 часа на 10 октомври.

- *Наводнение* - обезщетяват се количествените щети вследствие на прякото действие на водните маси и носените твърди частици, състоящи се в изравяне, извличане, затлачване и заливане на растения и плодове. Покриват се и щети от продължителното застояване на водата върху почвата, както и щетите, причинени на растения и плодове, вследствие предприетите мерки за ограничаване разпространението на наводнението.

- *Киша* - обезщетяват се количествените щети в резултат на продължителен застои на вода, вследствие на което растенията загиват или се повреждат поради недостиг или липса на кислород и интензивно изразходване на хранителни вещества за поддържане на живота им в анаеробни условия.

- *Измръзване, изтегляне, задушаване на есенни житни култури* - обезщетяват се количествените щети вследствие на повреждане или загиване на растенията под действието на ниски температури – измръзване; изтласкване на подземната част на растенията към повърхността на почвата, при което корените или самите растения се прекъсват – изтегляне; продължително задържане върху влажна незамръзнала почва на дебела снежна покривка или висяща ледена кора, в следствие на което растенията се повреждат или загиват от изтощаване – задушаване.

Застраховката на земеделските култури **не покрива** загуби, щети и разходи от :

- Суша, топли и студени ветрове;
- Биологично остаряване и естествено отмиране;
- Химически повреди;
- Непоникване;
- Неправилни и в срок проведени агротехнически мероприятия;
- Изхвърлени в атмосферата от различни

производства химикали или препарати;

- Разпръстнати летателни тела;
- Технически неизправни напоителни и отводнителни системи и канали, неправилно напояване;
- Неизправни електрически и отоплителни инсталации в парници и оранжерии;
- Земетресения;
- Срутване и свличане на земни пластове;
- Понижаване качеството на реколтата от земеделски култури;
- Не се обезщетяват щети на културите, възникнали преди започване на застраховката.

Застрахователното покритие започва в деня и в часа посочен за начало в застрахователния договор и при достигане на определени стадии на развитие на земеделските култури:

- Поникването – за култури, които се сеят;
- Разсаждането – за култури, които се разсаждат;
- Прецъфтяването и облазуването на площта – за овощията;
- Пускането на ресите – за лозята;
- Започването на цъфтежа - за ягоди, къпини, малини и касис.

Застрахователното покритие изтича веднага след прибирането на реколтата или най-късно в обичайното време за прибиране на реколтата и не по-късно от 24,00 часа на 20 - и ноември. Прекратява се застрахователното покритие в 24 часа на 15-я ден от датата на падеж в случаите, когато не се плати разсрочената поредна вноска до датата на падеж, записана в застрахователната полица или друг изрично записан в полицата срок. Застраховката се прекратява при изчерпване на лимита по нея.

Застрахователното обезщетение при ликвидация на щети при застраховане на земеделските култури се изчислява по видове култури. Точната съпоставка на описаните предварително площи в застрахователния

договор и пострадалите, определя рамката на ликвидационната процедура. В случай, че поголеми площи са пострадали, обезщетението се изчислява съобразно площите в описа по застрахователния договор и платените застрахователни премии за тях.

По данни на Министерството на земеделието и храните³ за реколта 2024г.:

· Производството на грозде и вино - общата земеделска площ в България е 31 536 ха., като най-много са в Северна и Югоизточна България 17 950 ха., следван от Югозападна и Южна централна България 13 586 ха. Произведеното грозде през 2024г. е 134 749 тона, като от него 7 % са за консумация и останалото е за преработка. Среден добив от лозя в страната: винени сортове 4 843 кг/ха и десертни сортове 5 011 кг/ха.

· Площите с овощни, черупкови и ягодоплодни насаждения в земеделските стопанства през 2024г. заемат 59,6 хил.хектара. От тях най-много са площите с орехи 12 789 хектара, сливи и джанки 12 271 хектара, череша 11 737 хектара, ябълки 4 246 хектара. Реколта 2024г. : ябълки 36 830 тона, сливи и джанки 60 796 тона, череша 50 435 тона, малини 5 121 тона и други. Реализирани са 97 % от произведените плодове и най-голям е дела на продукцията за директни продажби и в търговската мрежа – 52%.

· Площите за зеленчуци са 35,6 хил.ха, оранжерии са с площ 1 216 ха. Продукцията от зеленчуци реколта 2024г. е в размер на 646 хил.тона като от тях 110 хил.тона са оранжерийно производство. Най-голямо е производството на домати 128 хил. тона, дини - 123 хил.тона, картофи 114 хил.тона, пипер 57 хил.тона, краставици 51 хил.тона., култивирани гъби 2 087 тона.

· Добивите от полските култури по предварителни данни за реколта 2024г.- пшеница, лимец и спелпа среден добив 5 732 кг/ха, производство 6 845 934 тона реколтирани площи 1 194 342 ха; ръж – 6 412 реколтирани площи, среден добив 1 994 кг/ха, производство 12 787 тона; ечемик 196 485 ха реколтирани площи, 5358 средни добиви кг/ха,

³ <https://www.mzh.government.bg/bg/>

производство 1052692 тона; царевица за зърно – 502 972 реколтирани площи ха, 3 177 тона кг/ха добив и производство 1 052 691 тона и други.

Големите инвестиции и рисковете, които поемата земеделските производители, основателно предизвикват въпроса какви стратегии използват, за да намалят риска от загуби на реколтата. Различни са отговорите тук, от решение за отглеждане на повече от една култура до целево застраховане на земеделските култури. Най-големите страхове и желания при застраховането на земеделските култури са срещу риска градушка, на второ място срещу риска проливен дъжд и наводнение и следвани от рисковете буря, осланяване, пожар и измръзване.

Най-добрият отговор на променящите се агроклиматични условия е създаването на нови български сортове земеделски култури. Климатът на страната ни се характеризира с дефицит на атмосферна и почвена влага по време на активна вегетация на културите и създаване на добива. Налагащите се промени в технологията, районирането на културите и създаването на сортове и хибриди с висока пластичност за максимално използване на природните агроклиматични ресурси във всеки един район на страната, са предизвикателство и за застрахователите. То може да бъде облекчено чрез:

- Съставяне на точни и актуални прогнози за растежа и развитието на културите и очакваните добиви;
- Актуализиране на агроклиматичното райониране на земеделските култури и оптимизиране на сортовия състав на отглежданите култури;
- Изместване на датите за сеитба, за да се адаптират правилно културите към покачващите се температури;
- Отглеждане на сортове есенници с подходящ период на развитие, който ще им позволи да използват максимално натрупаната почвена вода и температури над 5 градуса през месеците декември, януари и февруари;
- Фокусиране върху подходящи ранни сортове през вегетационния период от април до

октомври в условията на засушаване с тенденция за повишена температура, което води до по-ранно развитие и изключва възможността за загуба на реколтата от екстремни агрометеорологични условия.

Управлението на рисковете в едно земеделско стопанство може да се определи, като непрекъснат процес съставен от отделни етапи. Най-често те включват активности свързани с оценка на рисковете въз основа на анализ на информация за идентифицирани конкретни събития с тяхната честота и тежина, управление на рисковете чрез въвеждане на мерки и мероприятия за контрол върху проявлението на отделните рискове и прогнози за възможни за настъпване рискове. Малко и непълни са изследванията у нас за поведението на земеделските производители относно избора на стратегия за преодоляването на рисковете. Различните източници на рискове, които се проявяват в селското стопанство, изискват опознаване и изследване, за да могат да се разработват стратегии и инструменти за управление на риска и тяхното неутрализиране.

В литературата за управление на рисковете и несигурността на даден пазар, се препоръчва тяхното споделяне или цедиране, преотстъпване. Застрахователният пазар е отличната възможност земеделските производители да се доверят и споделят опасенията си за реколтата, като сключат застрахователни договори, които им дават правото на застрахователни обезщетения при настъпване на застрахователни събития.

В България застраховането на земеделските култури се извършва в по-голямата си част главно чрез застраховане на есенниците, като се сключват два основни вида договори. Първият е за застраховане на реколтата, с времетраене от самото поникване на културата до нейното прибиране, а *вторият* (годишен) е съобразен с условията на програми за новосъздадени трайни насаждения.

Предлаганите застраховки на земеделските култури могат да бъдат само срещу един вид застраховаем риск – *еднорискови* застраховки, и срещу група рискове – *многорискови*. Застрахователните продукти предоставят възможност клиента да „сглоби“ и направи най-

подходящото за неговия случай групиране на застрахователни рискове, срещу които да застрахова своята продукция.

От направеното в края на 2024г. проучване в застрахователните дружества в България и обработен сравнителен анализ, могат да се посочат някои специфични особености в предлаганите застраховки на земеделските култури, които допълват информацията за вида застраховане.

➤ В ДЗИ – Общо застраховане, дружеството с най-дълъг опит на българския застрахователен пазар и част от белгийската банково-застрахователна група КВС от 2007г. се предлагат различни възможности за комбиниране на застрахователни рискове, като се включва и застрахователна защита в определен процент от застрахователната сума за презасяване при увреждане на земеделските култури, например: при житните култури е 30%; царевичните, маслодайните, окопни, влакнодайни и варивни култури, ориз, полски тикви- 20% и други. За унищожена млада култура, която се презасява застраховката приключва, а при презасядената култура се сключва нова застраховка.

➤ ЗАД „Алианс България“ покритите застрахователни рискове са разположени в четири рискови групи и застраховачия избира групата от рискове за застраховане на културите, като мотивирано изхожда от застрахователния интерес. Така се създава най-подходящата комбинация от застрахователни покрития, която обхваща застрахователни рискове, които с най-голяма честота могат да доведат до щетимост при тяхното настъпване.

➤ В ЗД „Булстрад Виена Иншуранс Груп“ земеделските култури са групирани: полски култури; овощни градини; зеленчукови градини; лозя; етеричномаслени растения; цветя за продажба и семена; култури в парници и оранжерии; тютюн; многогодишни и едногодишни тревни смеси и други.

➤ В „ОЗК - Застраховане“ АД се застраховат реколтата от земеделски култури и от овощни, зеленчукови, розови, черничеви градини, лозя, ягоди, малини, културна шипка, културна къпина, касис; овощни разсадници, маточници, вкоренилища, медицински растения, хмел; разсади, семенилища, цветя за семе и продажба и култури в парници и

оранжерии. Застраховани по тази застраховка са собственици или арендатори на земеделски земи.

➤ ЗД “Евроинс” предвижда покритие по специални условия за новосъздадени трайни насаждения като овощни градини, маслодайни и етеричномаслени култури и лозя за следните видове риск: градушка, буря, пожар на корен, измръзване, проливен дъжд и наводнение

➤ ЗК „Уника“ АД и всички останали застрахователни дружества, които предлагат застраховане на земеделските култури, са възприели правила за оценка на щети по земеделските култури и при настъпване на риск, покрит по условията на застраховката, застрахованият уведомява не по-късно от три дни, считано от датата на настъпването на застрахователното събитие незабавно в писмена форма застрахователя, като за това се образува преписка по щета. Тя се регистрира в информационната система на компанията под съответен номер. Въз основа на преписката се извършва оглед и оценка на вредите. За извършеният оглед се съставя констативен протокол по образец на застрахователя, в който се отразяват вида, площта на увредените култури и процентите на вредите от застрахователните събития и от събития непокрита от застраховката. Процентът на вредите се определя чрез преброяване и пресмятане на изцяло запазените, частично увредените и напълно унищожените в пробни парцели и редове с еднакви размери, отстоящи на равни разстояния и разположени по начин, обхващащ културата в увредената местност, блос, масив. В протокола се отразява и количеството прибрана преди застрахователното събитие продукция, увредената и годна за оползотворяване продукция, а ако културите са в начална фаза на развитие и възможността за презасяване и/или презасаждане със същите или други видове култури.

Дължимото застрахователно обезщетение се изплаща в срок от 15 дни след окончателната оценка на нанесените вреди и пълното окомплектоване с документи на застрахователната преписка. В ЗК “Уника“ АД и в други застрахователни компании не се дължат обезщетения, ако вредите са на стойност под 5% от застрахователната сума.

➤ Във всички застрахователни дружества застрахователни обезщетения по застраховката на земеделските култури се изплащат въз основа на представени от застрахователя документи: застрахователна полица в оригинал, констативен протокол от извършен оглед и оценка, други документи по искване на застрахователя.

➤ Някои от причините да не застраховат земеделските производители са:

1/ Финансови;

2/ Недостатъчната застрахователна култура и разбиране на самата застраховка на земеделските култури, както и ползата от нея;

3/ Липса на доверие в застрахователните компании и коректността в изпълнение на задълженията да изплатят обезщетения при настъпили застрахователни събития.

Изводите, които могат да се направят са :

Застрахователният пазар е развит и е основан на пазарни принципи. Кодексът за застраховането и националният регулатор Комисията за финансов надзор (КФН) регулират съществуващата конкуренция по отношение на цени и качество на застрахователната услуга на големия брой участници на застрахователния пазар. .

Застрахователите имат свободата да избират между застрахователните дружества и да решават срещу какви застрахователни рискове да застраховат своята земеделска продукция.

Съществува различие в методиките за групиране на земеделските култури при отделните застрахователни дружества. Всяко застрахователно дружество е взприело правила за оценка на щетите при настъпване на застрахователни събития.

Липсва систематизирана информация за земеделското застраховане. Реакцията на земеделските производители относно застраховането като стратегия е балансирано положителна, като индивидуалния интерес на земеделските стопани към застраховането като средство за справяне с природните рискове засега е слаб.

Степента, в която реално са обезщетени застрахованите земеделски стопани през периода 2010г. - 2024 г., е по-ниска в сравнение с размера на нанесените загуби вследствие преживените градушки, бури и проливни дъждове.

Големите земеделски стопанства над 100 ха по-често решават да застраховат, поради зависимостта си от големи инвестиции, субсидии, кредити. Съществува правопрпорционална зависимост между големината на земеделското стопанство и средствата заделени за застраховане. Помладите земеделски производители са обърнати към застраховането и се доверяват на възможността да разпределят рискове чрез застрахователна защита.

Според Националния статистически институт (НСИ)⁴ населението в България е 6 437 360 души към 31.12.2024г. и е намаляло с 0,13% спрямо 2023 г или с 8121 души. В трудоспособна възраст към 31.12.2024г. са 3 765 хил.души или 58,5% от населението на страната, като мъжете са 1 970 хил., а жените 1 795 хил.. В над трудоспособна възраст към 31.12.2024г. са 1 701 хил.души , под трудоспособна възраст 971 хил.души. Половината от населението на страната 51.7% живее в Югозападен и Южен централен район, а най-малк по брой население е Северозападния район 655 хил души. Средната възраст на населението е нарастнала на 45.3 години, като в градовете е 44,5 години и в селата 47,6 години.

Боят на заетите лица по размер на използвана земеделска площ в стопанства на физически и на юридически лица са представени в Табл. №1.

⁴ <https://nsi.bg/bg>

Таблица 1. Заети лица по размер на използваната земеделска площ и юридически статут на стопанствата ⁵

Table 1. Labour force (persons) by size UAA classes and by legal status of the holdings

Размер на използваната земеделска площ (ха) Size classes of utilized agricultural area (ha)	Общо Total	от която в of which in			
		Стопанства на физически лица Natural persons		Стопанства на юридически лица и ЕТ Companies and sole traders	
		мъже men	ж women	мъже men	жени women
Общо / Total	294.306	142.704	94.791	41.800	15.011
0	11.943	5.408	2.828	2.321	1.386
>0.00 & <0.1	4.317	2.461	1.793	35	28
>=0.1 & <0.3	20.071	11.123	8.672	177	99
>=0.3 & <0.5	14.539	8.105	6.249	134	51
>=0.5 & <1.00	30.085	16.645	12.934	327	179
>=1.00 & <2.00	37.696	20.942	15.658	701	395
>=2.00 & <5.00	43.448	24.322	17.060	1.279	787
>=5.00 & <10.00	24.465	13.876	8.889	1.131	569
>=10.00 & <20.00	20.385	11.300	6.638	1.640	807
>=20.00 & <30.00	12.133	6.593	3.680	1.266	594
>=30.00 & <50.00	14.781	7.845	4.123	1.979	834
>=50.00 & <100.00	13.853	6.774	3.364	2.621	1.094
>=100.00	46.590	7.310	2.903	28.189	8.188

Източник: Представяне от автора по данни от <https://www.mzh.government.bg/bg/statistika-i-analizi/prebroyavane-na-zemedelskite-stopanstva-prez-2020-g/>

От общо 132 742 броя земеделски стопанства в България, стопанствата специализирани в отглеждането на :

- полски култури са 39 933 броя;
- зеленчуци, цветя и гъби са 7145 броя;
- трайни насаждения – 17537 броя.

Разпределението на земеделските стопанства по икономически класове, размер и тип земеделие с включената разпределена земя е представено в таблица №2.

В Табл.2. са посочени земеделските стопанства специализирани в отглеждането на полски култури; зеленчуци, цветя и гъби и трайни насаждения по класове икономически размер на стопанствата.

⁵ <https://www.mzh.government.bg/bg/statistika-i-analizi/prebroyavane-na-zemedelskite-stopanstva-prez-2020-g/>

Таблица 2. Земеделски стопанства (с включена разпределена обща земя) по класове икономически размер и тип земеделие⁶

Table 2. Holdings (common land inc.) by economic size and type of farming

Класове икономически размер на стопанствата Economic size classes of the holdings	Общо Total	Стопанства, специализирани в отглеждане на: Holdings specialized in:		
		Полски култури Field crops	Зеленчуци, цветя и гъби Vegetables, flowers and mushrooms	Трайни насаждения Permanent crops
БЪЛГАРИЯ/BULGARIA	132.742	39.933	7.146	17.537
I - <2 000 EUR	49.043	12.602	1.942	9.273
II - >=2 000 & <4 000 EUR	21.983	4.398	1.061	3.596
III - >=4 000 & <8 000 EUR	18.260	5.149	1.368	2.239
IV - >=8 000 & <15 000 EUR	14.784	4.487	1.157	1.043
V - >=15 000 & <25 000 EUR	9.225	3.508	595	514
VI - >=25 000 & <50 000 EUR	8.438	3.461	572	439
VII - >=50 000 & <100 000 EUR	4.676	1.989	282	263
VIII - >=100 000 & <250 000 EUR	3.140	1.830	106	124
IX, X, XI, XII, XIII, XIV - >= 250 000 EUR	3.193	2.509	63	46

Източник: Представяне на автора по данни от

<https://www.mzh.government.bg/bg/statistika-i-analizi/prebroyavane-na-zemedelskite-stopanstva-prez-2020-g/>

Информацията от Табл.1. и Табл.2. и данните за реколта 2024г. са част от значимата обща картина, която предизвиква и издига **значението на връзката с ролята на застраховането на земеделските култури**, което ще гарантира правилното и резултатно провеждане на селскостопанската дейност.

За първи път, считано от 24 март 2025г. Министерството на земеделието и храните стартира прием на заявления за подпомагане на интервенцията „Инструменти за управление на риска – финансов принос за премиите по застрахователните схеми“⁷ за зстраховането на реколтата по Стратегическия план за развитие на земеделието и селските райони 2023 г. - 2027г.. Тази схема е позната на

земеделските стопани, които са се възползвали от нея до момента под формата на държавна помощ.

Бюджетът е в размер на 10 000 000 евро и заявяването е чрез посочване на намерение за участие по интервенцията в общото заявление за подпоматане по Наредба №4 от 2023г. за условията и реда за подаване на заявления за подпомагане на площ и за животни.⁸

⁶ <https://www.mzh.government.bg/bg/statistika-i-analizi/prebroyavane-na-zemedelskite-stopanstva-prez-2020-g/>

⁷ <https://www.mzh.government.bg/bg/press-center/novini/za-prvi-pt-startira-priem-za-podpomagane-na-zastra/>

⁸ chrome-extension://kdpelmjpfafjppnhbloffcjpeomlnpah/https://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2023/11/08/naredba4_23_za_usloviqta_i_reda_za_podavane_na_zaqvlениq_za_podpomagane_po_intervencii.pdf

Допустимите кандидати са активни земеделски стопани, чиито стапанства са в сектор „Растениевъдство“ и в тях се отглеждат култури от следните групи:

- ✓ овощни култури над 0.5 ха, встъпили в плододаване и в период на експлоатация на насажденията към момента на кандидатстване;
- ✓ зеленчукови култури, отглеждани в оранжерии над 0.1 ха;
- ✓ зеленчукови култури над 0.3 ха;
- ✓ етерично-маслени и медицински култури над 0.5 ха;
- ✓ тютюн над 0.1 ха;
- ✓ зърнени култури над 5 ха;
- ✓ маслодайни култури над 0.5 ха.

Стопаните, отглеждащи зърнени и маслодайни култури, се подпомагат за първите 1000 ха от площите си.

Кандидатите трябва да са застраховали реколтата си в избрана от тях застрахователна компания, за един или няколко от следните застрахователни рискове - неблагоприятни климатични събития, които могат да бъдат приравнени на природни бедствия или други неблагоприятни климатични събития. Крайната дата на периода, за който е сключен застрахователният договор трябва да е след датата на отбелязване на намерение за участие по интервенцията за застраховане в общото заявление за подпомагане.

Финансовата помощ е в размер до 70 на сто от размера на застрахователната премия, но не повече от следните максимални стойности:

- размер на подпомагане при овощни култури, зеленчукови култури, тютюн, етерично-маслени и медицински култури, отглеждани на открито – до 420 лв./ха;
- размер на подпомагане на хектар при оранжерийно производство – до 1 260 лв./ха;
- размер на подпомагане на хектар при отглеждане на зърнени и маслодайни култури – до 75.6 лв./ха.

В Наредба №2 от 18 март 2025 г.⁹ подробно са описани условията и реда за предоставяне на

подпомагането, както изискванията, които е необходимо да се спазват от бенефициентите.

Целта на финансовата помощ по интервенция П.Е2-1 „Инструменти за управление на риска – финансов принос за премиите по застрахователните схеми“ е да насърчи активните земеделски стопани към управлението на не подлежащите на контрол от тяхна страна рискове, свързани със селскостопанското производство.

Условията за предоставяне на подпомагането са:

1. Кандидатите трябва да са застраховали реколтата си в избрана от тях застрахователна компания, за един или няколко от следните застрахователни рискове:

- неблагоприятни климатични събития, които могат да бъдат приравнени на природни бедствия - слана, бури и градушка, измръзване и изтегляне, заледяване, пороен или непрекъснат дъжд или тежко засушаване;
- други неблагоприятни климатични събития.

2. Застраховката трябва да е сключена за стопанската година (или период от нея), за която се подава единното заявление за директни плащания и в него се отбелязва намерение за участие по интервенция П.Е2-1 „Инструменти за управление на риска – финансов принос за премиите по застрахователните схеми“.

Застрахователната премия може да бъде изплащана на вноски, но следва да бъде изплатена изцяло към момента на подаване на искане за плащане.

За сключването на застраховката не изисква предварително одобрение от Държавен фонд „Земеделие“. Не се изисква и приключено заявление за директни плащания. Необходима е само Таблица с парцелите, която се разпечатва от служителите на общинските служби. След приключването на периода за прием на заявления за директни плащания, земеделските производители могат в модул СЕУ да изберат от списъка със заявени имоти кои от тях са застраховани. До 15 август кандидатите прикачат в Системата за електронни услуги (СЕУ) искане за плащане по образец, договор със застрахователна компания и влязла в сила застрахователна полица, платежен документ за изцяло платен размер на застрахователната премия по банков път към застрахователя или

⁹ <https://www.sp2023.bg/index.php/bg/naredbi/naredba-no-2-ot-18-03-2025-g-za-usloviata-i-reda-za-predostavane-na-podpomagane-po-intervenciata-po-cl-76-paragraf-3-bukva-a-ot-reglament-es-2021-2115-kakto-i-reda-za-nalagane-na-administrativni-sankcii>

застрахователен посредник.

Държавен фонд „Земеделие“ разглежда подадените документи в двумесечен срок след приключване периода на прием на документи за сключена застраховка, като извършва административни проверки според критериите за допустимост и проверки на място за установяване на площта на имота и застрахованата култура посочена в полицата. Фондът изплаща финансова помощ в двумесечен срок след извършени проверки и уведомява кандидата с уведомително писмо за извършените плащания или отказ от тях.

Икономическият и правен смисъл на споразумението за застраховане се свежда до поемане на ангажимент от застрахователя да сключи застрахователни договори със земеделски стопани – контрагенти на Фонда при условията на разсрочено плащане на застрахователната премия с първоначална вноска в размер не по-нисък от 30% от дължимата застрахователна премия платима към момента на сключване на договора. При настъпване на застрахователни събития, застрахователят се задължава, съгласно общите условия на сключените в полза на Фонда застрахователни договори за застраховане на земеделски култури, да превежда на Фонда цялото дължимо застрахователно обезщетение по полиците до размера на дължимата сума по полученото финансиране. Изисква се писмено потвърждение от застрахователя за всички издадени застрахователни полици от неговите клонове и териториялни подразделения.

В случай, че за изпълнение на проекти по Програмата за развитие на селските райони се ползва банков кредит, застраховката на земеделските култури е задължителна.

Различни застрахователни инструменти могат да се изберат и предложат при застраховане на земеделските култури :

- Застраховане на езин застраховаем риск или на няколко риска (комбинирана застраховка);
- Застраховане на добивите в земеделието, застраховане на приходите или на доходите на цялото стопанство;
- Индексиран застрахователни продукти по прадеварително определени индекси, които показват обезщетенията според очаквания спад на средната доходност за района, където е

разположена земеделската култура. Съществуват доходно базирани индекси и индекси на метеорологичните условия.

- Застрахователни взаимни фондове, като колективна институционална форма за застраховане и с наложено изискване земеделските производители да внасят определена сума във фонда за покриване на загуби при настъпване на застрахователни събития. Позитивната страна на тази форма за застраховане е, че всеки вожител може да контролира целевото разпределение на финансовия ресурс.

Чуждестранният опит е отлична възможност за приемане на неговата полезност. Най-разпространеният тип застраховка в повечето Европейски страни е застраховката за покриване на рискове от събития като градушки, наводнения, измръзване, вредители и други. Застрахователните премии за застраховане на земеделските култури се субсидират от държавата в Австрия, Белгия, Хърватия, Франция, Италия (67% от общата премия), Литва, Унгария, Малта, Холандия, Португалия (68% от общата премия/, Испания, Полша; Словакия, Литва и Латвия, Кипър, Румъния – покриват около 50% от общата субсидия. Във Франция се покрива 50% от застрахователната премия, в случай на градушка и пожари, както за застраховане на нови култури. В Германия и в Испания около 60% от фермерите се застраховат. Унгарските и полските фермери предпочитат да застраховат имуществото си. В Гърция и Кипър застраховането е задължително. В някои страни от Европа държавата участва, като подпомага предимно застраховане на катастрофични събития.

Интересен е опита на Испания, където се прилага система за застраховане, която се определя като публично-частно застраховане срещу климатични рискове и вредители. Системата за застраховане предлага застрахователни продукти за стабилизиране на доходите в растеневъдството и в животновъдството от неконтролируеми природни и климатични събития. Тя е изградена на основата на сътрудничество между публични институции, държавна застрахователна земеделска корпорация (ENESA) и частните субекти (AGROSEGURO).

Застрахователните компании са групирани в обединение за застраховане – AGROSEGURO. Това е частна компания, която определя премиите, моделите на договорите, изплащането на обезщетенията. Обединението се състои от частни застрахователи, частно презастраховане и публичен консорциум за презастраховане. Участието на земеделските стопани в системата е доброволно, субсидиите от публични институции са до 50% от общата застрахователна премия.

В Италия от повече от две десетилетия се практикува застраховане на земеделските култури чрез частни взаимно застрахователни фондове и има над 50 обединения на земеделски производители. Застрахователни индекси се предлагат във Франция, Испания, Германия и Швейцария, но все още те не са популярни, използват се предимно за хеджиране на приходите

Нашата страна е в регион, който е засегнат от повишаване на температурите, затова за ограничаване на ефектите от изменението на климата е подходящо да се обединят в национален документ мерки за специализирани застрахователни продукти, системи за ранно предупреждение, информационни кампании, обучения и адекватно законодателство.

Авторът определя и предлага възможност успешно застраховане на земеделските култури чрез създаване на **кастрафичен пул за селско стопанско застраховане**. Създаването на нормативната му база е една от първите задачи. Тя трябва да отговори на поставените цели:

да осигури **достъпна застраховка** срещу например градушка за всеки земеделски производител като позволи прилагането на истински механизъм за трансфер на риска;

да въведе възможност за изплащане на искове, за да ограничи отговорността на правителството;

с течение на времето да изгради **национални застрахователни резерви за бедствия и катастрофи**;

да подобри културата, свързана с риска и застраховането на обществеността;

да разчита на каналите за дистрибуция на българската застрахователна индустрия.

Първоначалният капитал за създаването му може да е предоставен под формата на заем на правителството. С цел да се гарантира

ефективността, пула следва търси частно управление на база международан конкурс, с цел намаляване на оперативните разходи, например до 2% от годишната записана премия (обичайните оперативни разходи за такъв бизнес са 15-25%).

Полиците на пула могат да се продават чрез частни компании и организации (включително банки и посредници), които да се възнаграждават с комисионна. Популяризирането и насърчаването на продажбите на застраховки да се извършва и чрез кампании за информиране на обществеността, провеждани по региони и в национален мащаб. Инвестирането на натрупаните резервни фондове да се ръководи от националното законодателство и следва безопасна инвестиционна стратегия, като средствата се инвестират предимно в държавни ценни книжа.

Застраховането за земеделските производители е с възможност да участват в програмата акционери, които да са водещи чуждестранни и български застрахователи. Програмата следва да стартира, подкрепена от правна рамка, ясна организационна и оперативна структура и ясно описани роли на всички страни, включително публичния и частния сектор и организациите на земеделските производители. Целта на пула е да въведе стандартни разпоредби относно застрахователните договори за осигуряване на покритие срещу определени рискове, предвидени в закона, като установи условията за трансфер на риск, осигурявайки централизирано изплащане на обезщетението при възникване на риска, подобряване и популяризиране на земеделските застраховки. Пулт следва да се управлява от компания за управление на земеделски застрахователни пулове с равен дял като корпорация от застрахователните компании в земеделския бизнес. Застрахователните компании издават застрахователни договори със собственото си име и прехвърлят 100% от рисковете и премиите в земеделския застрахователен пул. Междувременно, чрез ретроцесия застрахователните компании поотделно по желание могат да вземат дял от пула.

Заклучение

Рисковете, пред които са изправени българските земеделски производители **се увеличават**, поради по-високата честота на екстремни метеорологични явления, променливостта на цените на международните пазари, вследствие на което се засилва неустойчивостта на доходите в земеделието. **Застраховането на земеделските култури** по смисъла на обществено – икономическите отношения реализира **икономическа, социална и екологична функция** на застраховането. Пазарният модел на съществуване и развитие на земеделието налага намаляване на неконтролируемите рискове в него чрез съвременното стартиране на застрахователни договори с подходяща застрахователна защита, основана на **установени индивидуални потребности в свободно избрано застрахователно дружество**. Личният избор на земеделските производители дали да застраховат земеделските си култури е **важно управленско решение, което гарантира сигурност, определя контролиран модел на поведение за споделяне на знания и опит, намалява рисковете от последиците при бедствия и съпътства условията за спокойно провеждане на селскостопанската дейност.**

Използвана литература:

1. Komisia za finansov nadzor, <https://www.fsc.bg>
2. Kodeks za zastrakhovaneto, <https://lex.bg/bg/laws/ldoc/2136717797>
3. Ministerstvo na zemedeliето i khranite, <https://www.mzh.government.bg/bg/>
4. Natshionalen statisticheski institute, <https://nsi.bg/bg>
5. Ministerstvo na zemedeliето i khranite , z e m e d e l s k i s t o p a n s t v a , <https://www.mzh.government.bg/bg/statistika-i-analizi/prebroyavane-na-zemedelskite-stopanstva-prez-2020-g/>
6. Ministerstvo na zemedeliето i khranite, prebroyavane, <https://www.mzh.government.bg/bg/statistika-i-analizi/prebroyavane-na-zemedelskite-stopanstva-prez-2020-g/>
7. Ministerstvo na zemedeliето i khraniteq otnosno interventshia „Instrumenti za upravlenie na riska – finansov prinos za premiite po z a s t r a k h o v a t e l n i t e s k h e m i “ , <https://www.mzh.government.bg/bg/press-center/novini/za-prvi-pt-startira-priem-za-podpomagane-na-zastra/>
8. Naredba №4 ot 30.03.2023 g. Za usloviyata I reda za podavane na zayavleniya za podpomagane po interventshii za podpomagane na p l o s h t I z a j i v o t n i , c h r o m e - e x t e n s i o n : // k d p e l m j p f a f j p p n h b l o f f c j p e o m l n p a h / https://www.mzh.government.bg/media/filer_public/2023/11/08/naredba4_23_za_usloviqta_i_reda_za_podavane_na_zaqvleniq_za_podpomagane_po_intervencii.pdf
9. Naredba №2 ot 18.03.2025g. ot Strategicheskiya plan 2023-2027 za razvitie na z e m e d e l i e t o I s e l s k i t e r a y o n i , <https://www.sp2023.bg/index.php/bg/naredbi/naredba-no-2-ot-18-03-2025-g-za-usloviata-i-reda-za-predostavane-na-podpomagane-po-intervenciata-po-cl-76-paragraf-3-bukva-a-ot-reglament-es-2021-2115-kakto-i-reda-za-nalagane-na-administrativni-sankcii>